

Kevään 2004 reaalikokeen filosofia ja elämäntietä

Kevään 2004 ylioppilaskirjoitusten reaalikokeessa annettiin filosofian kysymyksiin yhteensä 5211 vastausta, mikä on keskimääräistä tasoa. Ehdottomasti suosituin filosofian kysymyksistä oli internetin avoimuuteen liittynyt jokeritehtävä. Siihen annettuja vastauksia kertyi lähes kaksituhatta, eli noin 38,2% kaikista reaalikokeessa annetuista filosofian vastauksista. Toiseksi suosituimmaksi osoitettiin tehtävistä ensimmäinen, joka myös erottuu vastausmäärältään selvästi muista tehtävistä. Hyödyn käsitettä päätettiin analysoida vajaa tuhat kokelasta, mikä tarkoittaa noin 18,6% kaikista annetuista filosofian vastauksista. Muiden tehtävien vastausosuudet olivat sen sijaan keskenään jokseenkin samaa suuruusluokkaa.

Kun kokeen ensimmäisestä tehtävästä sai kolme pistettä jo pelkästään selostamalla utilitarismin perusajatukset, niin voitaneen sanoa, että näiden kirjoitusten tehtävävalinnoissa painottuivat sekä vaativin (jokeri) että helpoimmalta vaikuttava tehtävä. Ilmeisesti siis tavalliseen tapaan kokelaita innoitti tehtävänvalinnassa jokeritehtävän yleisyys ja se, että ensimmäinen tehtävä rakentui pakollisen kurssin perusasioille.

Vastausten laatu oli kevään kirjoituksissa melko tavanomainen, mutta lievää parannusta vastausten filosofisuudessa tuntui tapahtuneen. Vastausten joukossa oli ehkä hiukan aiempaa vähemmän sellaisia arkisia pohdiskeluita, joissa aihetta ei tarkasteltu filosofisesti. Kunkin tehtävän filosofisen ytimen havaitsemisessa oli kuitenkin toivomisen varaa. Vaikka tehtävän kannalta sopivat teoriat osattiinkin usein referoida, niin monille tuotti vaikeuksia tarkastella näitä teorioita nimenomaan niiden avainkäsitteiden nä-

kökulmasta, jotka tehtävänannossa oli mainittu. Monissa vastauksissa tehtävän aiheeseen liittyvä teoria toistettiin ilmeisesti suoraan sellaisena kuin se oli opittu, jolloin tehtävänannossa kysytyjen avainkäsitteiden ja teorian yhteys jäi kirkastamatta.

Elämäntietämystiedon kysymyksiin annetut vastaukset jakautuivat tarjolla olleiden tehtävien kesken filosofian vastauksia tasaisemmin. Kuitenkin hajontaa oli myös ET:n tehtäviin annettujen vastausten määrissä, sillä tarjolla olleista kymmenestä kysymyksestä suosituimman (teht. 8.) osuus kaikista annetuista ET:n vastauksista oli noin 17,4%, kun taas vähiten suosituimman kysymyksen (teht. 9.) osuus oli vain noin 5,8%. Yhteensä ET:n kysymyksiin annettiin 2735 vastausta, mikä on sekin keskimääräistä tasoa. Elämäntietämystiedon ja filosofian kysymykset pisteytysohjeineen löytyvät FETO:n sivuilta (www.feto.fi).

Filosofian kysymyksistä

1. *Hyödyn käsite etiikan perustana.* (967 vastausta)

Tehtävällä haettiin tietysti utilitarismia. Useimmat vastaajat osasivat liittää tähän yhteyteen määritelmän ”suurin mahdollinen hyöty mahdollisimman monelle”. Sinällään vaikeaa tuntui olevan nähdä, miksi ottaa mukaan hyödyn käsite, kun asioita voi suoraan nimittää hyviksi ja pahoiksi. Ehkäpä hyvän käsitteen yleisyys ja hyödyn käsitteen maallisuus nähtiin niin vastakkaisina, että hyvän ja hyödyn samastaminen tuntui ongelmalliselta. Bentham ja Mill tunnettiin silti vastauksissa yllättävänkin hyvin, samoin

vaikeudet hyödyn määrittelyssä. Nykyajan eettistä ajattelua pidettiin yleisesti hyötykeskeisenä ja hyötyajattelun nähtiin johtavan ihmisen välineellistämiseen. Tässä suhteessa monet pitivät velvollisuusetiikkaa utilitarismia onnistuneempaan teoriana.

2. *Omistaminen on keskeinen länsimainen oikeus. Filosofit ovat esittäneet omistusoikeuden teorioita ja myös kiistäneet omistamisen oikeutuksen. Pohdi omistusoikeutta filosofisesti.* (463 vastausta)

Tästä tehtävästä sai mukavasti pisteitä Platonilla ja Marxilla. Muuten omistamisen filosofisen oikeutuksen käsittely tuntui vaikealta, ja vastauksia tähän kysymykseen annettiin myös kaikkein vähiten. Vastauksissa oli lisäksi omaperäistä spekulatiota siitä, onko omaisuutta olemassa ylipäätään, kun sitä ei saa kuollessaan mukaansa. Tämä kertoo oikeastaan siitä, kuinka vaikeata on itse tehdä filosofiaa eikä vain soveltaa teorioita. Vastausten vähäisyyttä saattaisi ehkä selittää myös se, että omistusoikeutta ei liene yleisesti käsitelty oppikirjoissa omaa teemanaan, vaan asiaa koskevat näkemykset esitetään vain osana kunkin filosofin muuta järjestelmää.

3. *Ihmisen tekojen selittäminen filosofisena ongelmana.* (656 vastausta)

On huomattava, että nyt ei kysytä tekojen oikeuttamista vaan selittämistä. Haetaan siis pääasiassa kausaalisen ja teleologisen (finaalisen) selittämisen näkökulmia. Lisäpisteitä tuli esimerkiksi determinismin ja vapaan tahdon käsittelystä sekä muista laajentavista tai syventävistä näkökulmista. Sen sijaan pelkät etiikan teoriat eivät tuottaneet hyviä pisteitä. Samoin ihmisten tekojen selittäminen esimerkiksi eri uskonnoilla ei vie-

lä ole filosofinen ongelma, joskin sen takana on toki filosofisia kysymyksiä maailman luonteesta, kuten vaikkapa vapaan tahdon ongelma. Vastaajan pitää kuitenkin kaivaa nuo kysymykset esille ja ilmaista niiden yhteydet tehtävään.

4. *Sokrateen kerrotaan sanoneen, että hyve on tietoa ja että hän on kaikkein viisain ihminen Ateenassa, koska vain hän tietää ettei tiedä. Selosta Sokrateen väitteitä ja kerro, millainen päätelmä niistä seuraa.* (657 vastausta) Vastauksessa edellytettiin, että opiskelija pystyy analysoimaan lauseita jollakin mielekkäällä tavalla ja pystyy osoittamaan uhkaavan paradoksin. Vastausten yleinen laatu jumittui kuitenkin yrityksiin selittää koko paradoksi pois viittamalla Sokrateen elämäntapaan. Moni juuttui myös selostamaan liiankin pitkällisesti Sokrateen henkilöä ja asemaa Ateenassa, vaikka keskeisimmällä sijalla vastauksessa olisi pitänyt olla tehtävänannossa mainittujen väitteiden analyysi

5. *"Kaikki asiat, jotka voivat tulla ihmisten tiedettäviksi, johtuvat toisistaan samalla tavalla ja - - vain varomme pitämistä totena ainoatakaan, joka ei ole tosi, ja noudatamme aina järjestystä, jota on noudatettava toisen johtamiseksi toisesta, ei voi olla niin etäisiä tiedon kohteita, ettemme niitä viimein tavoittaisi, eikä niin salaisia, ettemme niitä löytäisi."* René Descartes, *Metodin esitys* (suom. J. A. Hollo 1956). Selitä yllä olevaa lainausta ja vastaa kysymykseen, mitä tieto-oppi eli epistemologia tutkii. (497 vastausta)

Perusvastaaja osoittaa ymmärtävänsä, että sitaattissa on kyse päättelemisestä tiedosta toiseen, ja tietää, että tieto-oppi tutkii tiedon määritelmää ja sen saavuttamisen ehtoja. Useissa vastauksissa oli

todella hyviä Descartesin ajattelun johdantoja, jotka varmasti vaikuttivat hyviin pisteisiin. Tehtävänannossa tuli taas kerran esille sitaattien kieliversioiden vaikeus; on selkeitä ja vähemmän selkeitä käännöksiä.

6. *Pohdi Internetin avoimuuden merkitystä.* (1989 vastausta)

Vastaajan odotettiin käyttävän vastauksessaan filosofisia käsitteitä ja teorioita. Paremmille pisteille pääsi monipuolisilla näkökulmilla. Valitettavasti useimmat vastaukset jäivät kolmeen pisteeseen eli internetin iloista ja suruista kerrottiin pankin, postin sekä pornon näkökulmista. Reaalikokeen vastatuimman filosofian tehtävän suosiota selittää ehkä se, että kokelaat arvelivat saavansa pisteitä esittelemällä internetiä koskevia yleistietojaan. Internet nähtiin monessa vastauksessa kuitenkin sananvapautta lisäävänä ja tiedon saavutettavuuden kannalta hyvänä asiana.

Uusi ainerallikoe keväällä 2006

Vuosi 2005 on viimeinen nykymuotoisen reaalikokeen vuosi. Sen jälkeen siirrytään aineeraaleihin, joita on käsitelty laajahkosti *niin & näin*-lehdessä 3/2003. Ylioppilastutkintolautakunnassa on kevään 2004 kuluessa pohdittu aineeraalin luonnetta ja valmisteltu mallikoetta lukioiden käyttöön.

Filosofian ja elämäntutkimustiedon jaokset ovat päätyneet systematisoimaan tehtävyytyyppejä (tehtäviä annetaan 10 ja vastauksia odotetaan 6), joita tulisi olemaan yleisesti ottaen neljä. Ensinnäkin olisi tehtäviä, joissa on a ja b (tai vielä c) kohdat, jotka pisteytetään erikseen. Esi-

merkiksi: a) määrittele mitä hyveet ovat, b) anna esimerkkejä eri aikakausien hyveistä ja c) millaisia hyveitä nykyisellä Suomen kansalaiselle tulisi olla (ET tehtävä). Vaikka jokainen osa tuottaa samat pisteet, osakysymykset vaikeutuvat. Tällä pyritään siihen, että kokelas joka on opiskellut pakolliset, mutta ei ole näillä alueilla tehnyt paljoakaan muuta, saa kohtuullisen muttei liian helpolla hyvää arvosanaa.

Seuraava tehtävyyppi olisi vanha tuttu essee, ja sitten puolittu aineisto tehtävä, joissa aineistot olisivat laajempia kuin nykyisin. Tällöin tehtävät voivat olla tekstianalyttisiä, tehtävänanto voi olla tarkempi. Esimerkiksi: a) mitä tekstinäyte tarkoittaa, b) vertaa sitä johonkin rinnasteiseen ja c) kritisoi sitä. Neljäntenä tyyppinä ovat ongelmanratkaisut, joihin sisältyvät loogiset dilemmat, eettiset ongelmat ja filosofisten teorioiden käyttämisen ongelmanratkaisussa. Näistä tehtävyytyypeistä tulevat myös oppiaineiden jokeritehtävät, joita annetaan kaksi kummassakin reaalikokeessa. Kahdella jokeerilla haetaan riittävä erottelua yläpään arvosanoihin.

Joissain tehtävissä voidaan edellyttää oppiaineiden rajat ylittävää tarkastelua. Tehtävänannosta ilmenee mikäli vastauksessa edellytetään muiden oppiaineiden näkökulmaa, esimerkiksi pyytämällä vastaajaa antamaan esimerkkejä tietyltä alueelta tai käsittelemään kysymystä jonkin muun oppiaineen näkökulmasta. Kyseeseen tulevat myös muut kuin reaalikokeessa mukana olevat oppiaineet, jolloin tehtävässä voidaan pyytää vaikkapa taidehistorian esimerkkejä. Pisteytyksessä oppiainerajat ylittävä käsitteily liittyy erityisesti korkeampiin pisteisiin.